

Projektbeskrivelse

Eksistenslaboratorium

Formål

Formålet med projektet er at styrke sundhedsprofessionelle i deres arbejde med eksistentiel støtte til patienter og pårørende. Vi ansøger om økonomisk støtte til at videreudvikle¹, evaluere og kvalificere undervisningsmodellen: Eksistenslaboratorium.

Eksistenslaboratoriet sætter fokus på dygtiggørelsen af sundhedsprofessionelle, så de bliver bedre rustede til at indgå i samtaler med patienter og pårørende om de grundlæggende eksistentielle temaer, der er på spil, når mennesker rammes af sygdom.

Ambitionen er, at patienter og pårørende i deres møde med sundhedsvæsenet får en oplevelse af, at der ikke udelukkende bliver fokuseret på deres sygdom som et medicinsk anliggende, men også som et eksistensvilkår, der kræver opmærksomhed i forbindelse med indlæggelse og behandling.

Baggrund

Sundhedsvæsenet bliver stadig mere effektivt til at behandle og forlænge patienternes liv. Samtidig er der et øget krav fra patienternes side om, at sundhedspersonalet støtter patienterne i deres eksistentielle overvejelser i forbindelse med alvorlig sygdom.^{2 3} Der er således et stadigt stigende krydspres på sundhedspersonalet med krav om øget effektivitet og øget omsorg.

Nogle undersøgelser peger på, at eksistentielle behov, problemer eller bekymringer er til stede hos patienter med livstruende sygdomme.⁴ Samtidig viser andre udenlandske studier, at det især er eksistentiel støtte, der har betydning for patienters evne til at håndtere livstruende sygdom og ikke mindst deres oplevelse af livskvalitet.⁵ På Rigshospitalet viste Patienttrouundersøgelsen fra 2006, hvordan eksistentielle tanker og overvejelser kan være af stor betydning for alvorligt syge patienter.⁶

I forlængelse af de mange undersøgelser på patientstøtteområdet er der fra politisk hold udarbejdet anbefalinger for sundhedspersonalets mellem menneskelige møde med patienter og pårørende.^{7 8} Det er imidlertid vigtigt, at sådanne anbefalinger følges op af konkrete og ledelsesmæssigt funderede tiltag, så målsætninger og visioner ikke ender som idealistiske hensigtserklæringer, der ikke føres ud i livet. Behovet for at udvikle nye tiltag understreges yderligere af de sundhedsprofessionelles egne oplevelser af diskrepans mellem ideal og praksis.⁹ Idealet for den

¹ Eksistenslaboratorium har på nuværende tidspunkt kørt som pilotprojekt siden efteråret 2014 med sygeplejersker fra Stråleterapien på Rigshospitalet. Se bilag 1

² Se fx: Hvad ved læger? Erik Rasmussen, Mandag Morgen, 10. feb. 2014, vedr. rapporten: Lægers og sygeplejerskers forståelse af patientinddragelse

³ Kræftpatientens verden

⁴ G. Pedersen, Christina og Zachariae, Bobby: *Betydning af religiøs tro og eksistentielt velbefindende for kræftpatienters livskvalitet*, Ugeskrift for læger, 3. marts 2008

⁵ Bl.a. Cohen 1996

⁶ Ausker, N. et al, 2008, Ugeskrift for læger.

⁷ Senest Sundhedsstyrelsens nationale anbefalinger for sundhedspersonalets møde med pårørende fra 2012.

⁸ <https://www.mm.dk/sundhedssektorens-nye-rejse-patienternes-verden>

⁹ Lindhardt et al. 2008

Projektbeskrivelse

sundhedsprofessionelle er at være i stand til at gå ind i den svære eksistentielle samtale, da det netop opleves som en væsentlig del af sygeplejen, men i praksis er det langt fra tilfældet. Der kan være mange årsager til denne diskrepans. Forskellige studier peger på, at sundhedsprofessionelle ikke føler, der er den fornødne tid til at gå ind i sådanne samtaler, og at de ikke har et naturligt sprog til det. De er ofte ikke selv afklarede om egne værdier og ståsted, og derfor oplever de sig selv som utilstrækkelige i forhold til at gå ind i den slags samtaler.^{10 11}

Mål – et projekt med kulturforandrende potentiale

For at ændre forholdene for personalet til gavn for både patienter og pårørende er det nødvendigt, at der finder en kulturforandring sted, hvilket en undervisningsmodel som Eksistenslaboratorium har potentiale til, dels via selve undervisningens fokuspunkter, som beskrives nærmere i de følgende afsnit og dels via modellens struktur.

Med Eksistenslaboratoriet ønsker vi at bidrage til allerede eksisterende indsatser, ved at placere os imellem de længerevarende egentlige supervisionsforløb (som kan vise sig vanskelige at afvikle i en travl hverdag) og den ”drypvise” undervisning i form af oplæg om imødekomme af patienter og pårørendes eksistentielle behov på fx temadage, i form af enkeltstående foredrag etc. (Disse kan have den udfordring, at de vanskeligt får egentlig forbindelse til deltagerens egen erfaringshorisont, og at indholdet dermed vanskeligt lader sig omsætte i daglig klinisk praksis). Målet med en undervisningsmodel som Eksistenslaboratoriet er at udvikle, evaluere og kvalificere en model, der rent faktisk kan implementeres i hverdagen på et travlt og højt specialiseret, moderne hospital med et indhold, deltagerne kan omsætte og indarbejde i deres egen daglige praksis.

Intervention – Eksistenslaboratorium – en undervisningsmodel.

”Eksistenslaboratorierne” har fokus på:

- at styrke opmærksomheden omkring, hvilke grundlæggende eksistentielle temaer, der hver eneste dag er på spil i deltagerens arbejdsliv – og hvordan disse hænger sammen med egne erfaringer og eksistentielle grundantagelser
- at deltagerne styrker deres eget sprog om den menneskelige eksistens og deres gehør for det eksistentielle spor i de konkrete møder og samtaler med patienter og pårørende
- at etablere en samtale og et rum for kritisk refleksion over sundhedsvæsenets biomedicinske diskurs og generelle terminologi; en diskurs og et sprog som den sundhedsprofessionelle selvfølgelig lægger til grund for den daglige praksis – herunder mødet med patienter og pårørende.

Hensigten med arbejdet i laboratoriet er at give deltagerne en oplevelse af at være bedre rustet til mødet med mennesker, som står i svære eksistentielle udfordringer. Dette gøres ved hjælp af de nedenfor beskrevne fokuspunkter¹².

¹⁰ Abbas, S. Q. og Dein, S. (2011)

¹¹ Men også Frølund's undersøgelse

¹² Se bilag 2 for konkrete eksempler på, hvordan disse fokuspunkter kan udfoldes i undervisningen.

Projektbeskrivelse

- **At skabe tydelig forbindelse mellem deltagernes egen erfaringshorisont og de temaer, der arbejdes med i laboratoriet**

Udgangspunktet for arbejdet i laboratoriet er deltagernes erfaringer fra deres daglige kliniske praksis og ikke abstrakte eksistentielle temaer, som i mange traditionelle undervisningsforløb. De eksistentielle temaer, der kommer op bliver en prisme, der spejler og bryder deltagernes erfaringer. Dermed indlejres de i deltagernes egen erfaringshorisont og bliver lettere at omsætte i den daglige praksis.

Hjerneforskere har peget på, at den lærendes eksisterende erfaringer er et vigtigt udgangspunkt, for læring. Man kan sige det på den måde, at erfaringerne har gravet en tunnel eller dannet et netværk i vores hjerne, som bliver dybere og stærkere, jo mere vi arbejder med den, og som kan danne udgangspunkt for udbygning.¹³ Læring kommer altså indefra og beror på det lærende systems allerede eksisterende forudsætninger og ikke på et "transfer" af mening udefra. Selvom læring antageligt kan forekomme alene i kraft af indre dynamikker, igangsættes læringsprocesser dog som regel i kraft af forstyrrelser eller irritationer udefra, som systemet herefter selv må bearbejde ud fra egne forudsætninger.¹⁴

Eksistenslaboratoriets oplæg og øvelser er en "irritationsform", der har fokus på at stimulere deltagerne til at undersøge og forholde sig reflekterende til deres konkrete erfaringer.

Dette fokus styrkes yderligere ved at inddrage hjemmearbejde i form af opmærksomhedsøvelser. Det betyder, at deltagerne skal tage udgangspunkt i det, som de har arbejdet med i den første laboratoriesession og 'gå på opdagelse' i deres egen daglige kliniske praksis med særlige fokuspunkter. Deltagernes iagttagelser og opdagelser bringes med tilbage i det følgende laboratorium. Tanken er at "trække" arbejdet i laboratoriet med ind i den daglige praksis og forsøge at lade laboratoriet sætte sig spor i dagligdagen. For efterfølgende i endnu højere grad at bringe dagligdagen med tilbage til laboratoriet. Hermed skabes sammenhæng mellem de to "læringsrum": laboratoriet og den daglige kliniske praksis.

- **At stimulere deltagerne til at iagttage de systemiske og paradigmatisk forudsætninger, for det, de allerede ved**

Deltagerne stimuleres til at reflektere over de grundlæggende og ofte implicitte antagelser, normer, værdier og strategier, som deres umiddelbare tænkning og handling i sundhedsarbejdet baserer sig på.

Denne grundlæggende refleksion er afgørende for, at man kan vurdere og måske revidere den måde, man tænker og handler på. Deltagerne sættes i stand til at identificere og evt. omfortolke basale forudsætninger, som måske ikke er så selvfølgelige, som de umiddelbart tager sig ud.¹⁵

Meget undervisning fokuserer ensidigt på den kompetenceudviklende dimension i vejledning og undervisning. Eksistenslaboratoriet er et forsøg på at bryde med instrumentaliseringen af den pædagogiske

¹³ Fredens, Nielsen. *Når hjernen lærer*, Gymnasieskolernes Lærereforening #4, 2013

¹⁴ Qvortrup. *Det vidende samfund*, 2004

¹⁵ Qvortrup betegner dette, som 3. ordens læring – en læringsform, der svarer til 3. ordens viden; den systemiske viden med vidensbetegnelsen "kreativitet".

(Tilsvarende betegnes 1. ordens viden som "kvalifikationer" og 2. ordens viden som "kompetencer". Disse to vidensformer, har fokus på teknisk og faglig viden (kvalifikationer), samt viden om hvordan man bruger denne viden (kompetence). 3. ordens viden er betegnelsen for viden om selve det grundlag, man bygger sin viden på.)

Projektbeskrivelse

og uddannelsesmæssige tænkning og aktivitet, en instrumentalisering, der i høj grad også præger opfattelsen af professionel viden i mange organisationer/institutioner, herunder også sundhedsvæsenet.¹⁶ I takt med den sundhedsfaglige specialisering er bestemte begreber og forestillinger om det sundhedsprofessionelle arbejde blevet dominerende. Det er i høj grad effektivitet og fremdrift, der prioriteres – frem for eftertanke og refleksion. Værktøjer og teknikker synes i høj grad at fungere som forskrifter for, hvad den sundhedsprofessionelle kan gøre for at håndtere de situationer, han eller hun befinder sig i.¹⁷

Der synes, som det er tilfældet i mange organisationer/institutioner i det hele taget, at herske en tavs ide om, at udvikling i den professionelle rolle er tæt relateret til det at udvide sin værktøjskasse.¹⁸

Denne instrumentelle tankegang, hvor det i høj grad handler om, at vælge det rigtige instrument til en given situation, bygger på et ideal om en vis forudsigelighed og kontrol. Teknikker og værktøjer og i det hele taget instrumentel rationalitet i kompetenceudvikling kan være udmærket, men vanskeligheden opstår, når modellen anvendes på områder præget af flertydighed og kompleksitet – som fx sundhedspersonalets møde med patienter og pårørendes eksistentielle behov. Sundhedsarbejde, som ofte netop er præget af en høj grad af kompleksitet og uforudsigelighed, kræver således ikke kun konkrete retningslinjer og redskaber, men også kritisk refleksion.

Vi håber på støtte til projektet Eksistenslaboratorium, der som sin målgruppe har både patienter, pårørende og personale i sundhedsvæsenet. Flere undersøgelser peger på, at mødet med personalet spiller en yderst vigtig rolle i forbindelse med patienternes samlede oplevelse af behandlingsforløbet.¹⁹ Der efterspørges et mere helhedsorienteret menneskesyn, hvor man som patient og pårørende forventer, at den sundhedsprofessionelle kan forholde sig til og tage hensyn til de eksistentielle overvejelser, der kan opstå i et sygdomsforløb. Undervisningsmodellen "Eksistenslaboratorium", har således til hensigt at forbedre støtten til patienter og pårørende ved at styrke sundhedsprofessionelles evner til at indgå i mødet og samtalen med mennesker, som står i svære eksistentielle udfordringer.

¹⁶ Schön. *Den reflekterende praktiker. Hvordan professionelle tænker, når de arbejder*, 2001

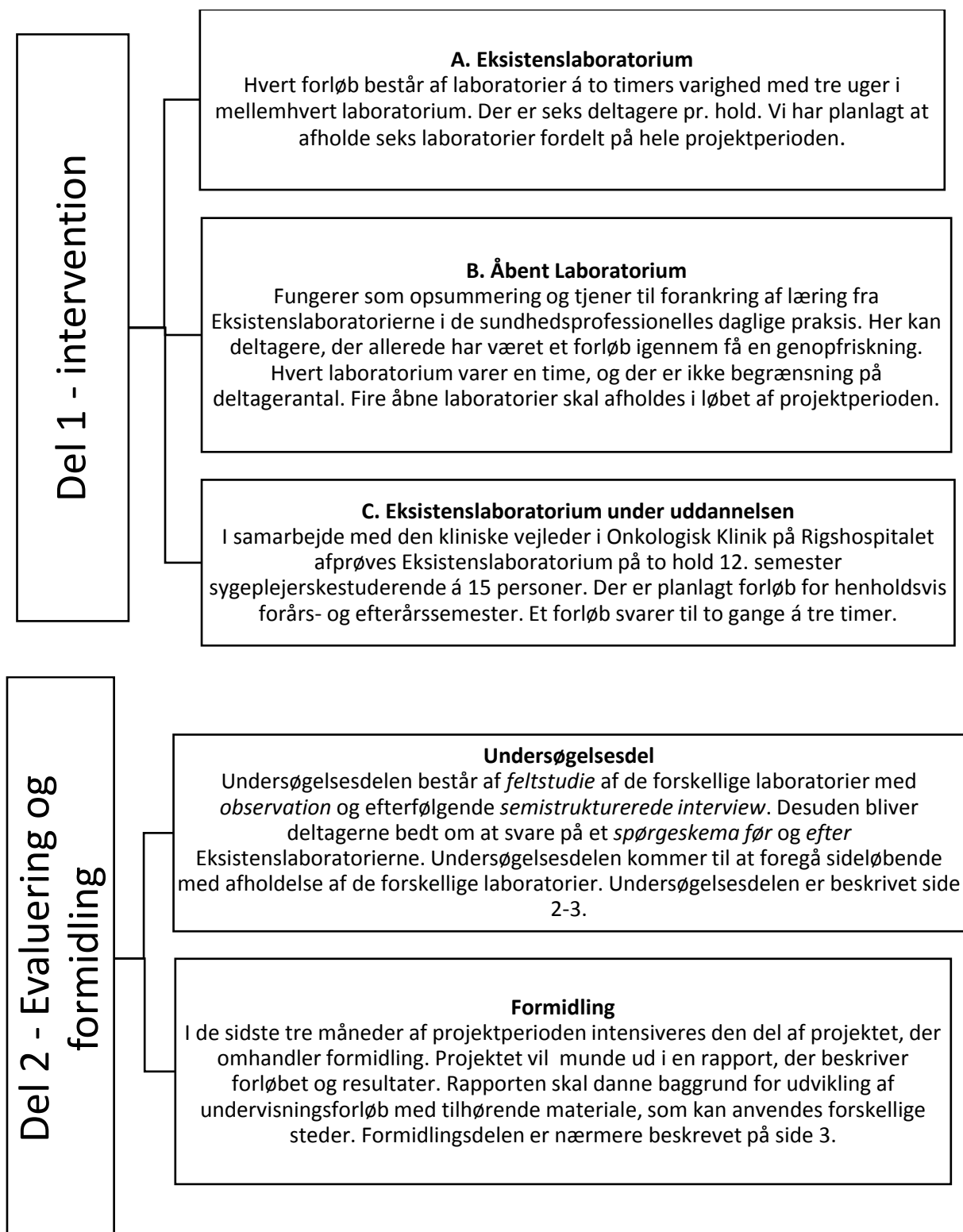
¹⁷ Solsjø. *Erhvervspsykologi* vol. 12 nr. 1, 2014

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Blandt andet i rapporten "*Veje til bedre patientforløb. En kvalitativ analyse af kræftpatienters skriftelige kommentarer til patientforløbet*" (Enheden for Brugerundersøgelser, 2010).

Projektplan

Projektperioden er planlagt til at vare et år. Projektet er delt i to dele: **Del 1** er en interventionsdel, som består af tre sideløbende interventioner: A) Seks forløb med eksistenslaboratorier, B) fire åbne laboratorier og C) to Eksistenslaboratorier for 12. semester sygeplejerskestuderende. Interventionsdelen kommer til at løbe i hele projektperioden. **Del 2** består af en undersøgelses- og formidlingsdel (begge dele er tættere beskrevet på side 2-3). Undersøgelsesdelen vil køre sideløbende med laboratorieforløbene, mens formidlingsdelen foregår sideløbende, men vil blive intensiveret de sidste tre måneder af projektperioden.

Projektbeskrivelse

Forankring

Projektet er forankret i den kirkelige funktion på Rigshospitalet, og Eksistenslaboratorierne planlægges og gennemføres af hospitalspræst Maria Bastrup Jørgensen (udvikler og afprøver undervisningen i laboratorierne) og religionssociolog Majbritt Normann Nielsen (observerer og evaluerer laboratorierne). Begge er ansatte i den kirkelige funktion på Rigshospitalet.

Udviklingen, evalueringen og kvalificeringen af Eksistenslaboratorierne vil foregå i tæt samarbejde med:

- Hospitalspræst Christian Juul Busch, Den kirkelige funktion på RH
- Suzanne Petri, Klinisk sygeplejespecialist, Cand. Cur. Onkologisk Klinik, Afsnit for Stråleterapi, 3981, Rigshospitalet
- Rie Elsborg, klinisk vejleder i Onkologisk Klinik, Rigshospitalet
- Carolina Magdalena Maier, leder af Tværfagligt Videnscenter for Patientstøtte på Rigshospitalet

Projektets fortsatte forankring skal sikres ved at udvikle et undervisnings- og oplysningsmateriale til brug for andre, der vil facilitere et læringsrum som Eksistenslaboratorium. Vi vil arbejde på at etablere et samarbejde med Rigshospitalets undervisnings- og udviklingsafdeling samt Professionshøjskolen Metropol, som gerne skal munde ud i et etableret undervisningsforløb, der sikrer en kvalificeret undervisning af kommende sundhedsprofessionelle inden for dette emne.

Undersøgelsesdelen

Undersøgelsesdelen består af *feltstudie* af de forskellige laboratorier med *observation* og efterfølgende *semistrukturerede interview*. Desuden bliver deltagerne bedt om at svare på et *spørgeskema før og efter* Eksistenslaboratorierne.

Med *feltstudiet* får vi mulighed for ved *observation*, at kortlægge, hvordan sygeplejerskerne taler om deres egen praksis. Vi vil bl.a. søge at få svar på:

- Hvordan beskriver sygeplejerskerne deres egen identitet – er der f.eks. diskrepans mellem ideal og praksis?
- Hvilke barrierer rapporterer de selv i forhold til at tale om eksistentielle temaer med patienter og pårørende?
- Hvad tænker de selv om eksistentielle temaer?
- Hvordan kan sygeplejerskernes praksis ændres, så de får mulighed for at tale med patienterne om de eventuelle eksistentielle tanker de gør sig på en hensigtsmæssig måde?

Projektbeskrivelse

Ti personer vælges ud til at deltage i *semistrukturerede interview*, som giver os mulighed for at gå i dybden med bl.a. de barrierer, der er for at gå ind i samtaler om eksistentielle temaer med patienter og pårørende og egen oplevelse af forandring *før* og *efter* Eksistenslaboratorium.

Spørgeskemaet skal fungere som evaluering af det enkelte Eksistenslaboratorium samt til udvikling af laboratoriet som undervisningsmodel. *Spørgeskemaet* er stadig under udarbejdelse i samarbejde med leder af Videncenter for Patientstøtte, Carolina Magdalena Maier, men vores overordnede mål med *spørgeskemaet* er at lave en måling på, de sundhedsprofessionelle egne oplevelser *før* og *efter* deltagelse i Eksistenslaboratorierne i forhold til:

- Tryghed/utryghed når de indgår i eksistentielle samtaler med patienter og pårørende
- Hvad tænker de om den del af mødet med patienter og pårørende, der omhandler det eksistentielle?
- Oplever de barrierer i forhold til at indgå i sådanne samtaler – i givet fald hvilke?
- Får den sundhedsprofessionelle selv et udbytte af at indgå i eksistentielle samtaler med patienter og pårørende?
- Hvilke tanker gør de sundhedsprofessionelle sig om lykkes/mislykkes som fagperson i forhold til at gå ind i eksistentielle samtaler

Formidling

Projektet vil munde ud i en rapport, der beskriver forløbet og resultaterne. Rapporten skal danne baggrund for udvikling af undervisningsforløb med tilhørende materiale, som kan anvendes af forskellige interessenter:

- afdelinger, der ønsker at facilitere Eksistenslaboratorium
- samarbejde med relevante uddannelsesinstitutioner fx Professionshøjskolen Metropol, undervisnings- og udviklingsafdelingen på Rigshospitalet etc.
- publicering af artikler i relevante tidsskrifter: *Qualitative Health Research* og *Sygeplejersken* er allerede besluttet og undervejs beslutter vi, hvilke andre vi vil forsøge at publicere i.